Wagner: Trisztán és Izolda – Előjáték és Izolda szerelmi halála (koncertváltozat)

Ahogyan számos kortársánál, a cselló az 1813-ban született Richard Wagnernél is a romantikus érzések emblematikus hangszerének számított – a Tannhäuser-nyitány csellókórusa például maga a hangszer megdicsőülése. A Trisztán és Izolda-opera első hangjait is a gordonkaszólam játssza, és övé az első nagy dallam is, amely – mint később, szöveggel elhangozva kiderül – a két szerelmes hangokba kódolt neve, bontakozó szerelmük szimbóluma. Wagner a késő középkori lovagi költő, Gottfried von Strassburg eposza alapján írta meg ezt a remekművét, amelynek eszmeiségét schopenhaueri filozófiával és nem kevés önéletrajzi hivatkozással gazdagította. A téma az örök vágyakozás, nappal és éjszaka szimbolikus szembenállása, az ösztönök–érzékek felsőbbrendűsége a józan ésszel szemben, ahogyan Trisztán vagy Izolda is elmondhatta volna Manfreddal, hogy „nyájasabb volt hozzám az éjnek arcza, mint az emberé" (Ábrányi Emil 1891-es fordítása). A Trisztán-opera vízválasztó a zene történetében: már az előjáték nyitó ütemei is jelzik, hogy a csellókkal Wagner olyan új zenei nyelvet beszél, amelyben a dallamok, motívumok sosem érnek révbe, hanem nyugalmat nem ismerő vándorként újabb és újabb hangnemi területek felé haladnak tovább, kijelölve az utat az 1920-as évek tizenkét fokú zenéje felé.
Wagner emberfeletti projektjét, A nibelung gyűrűjét tette félre, hogy valami földöntúli ihlettől és alkotóerőtől fűtve, szinte egy lendülettel megírja ezt a zenei és filozófiai értelemben is kimeríthetetlen gazdagságú zenedrámát – vagy az ő műfaji elnevezésével: cselekményt. Három évvel az ősbemutató előtt, 1862-ben koncertdarabot készített belőle, az előjátékhoz illesztve a befejezést, amelyben Izolda már szinte egy másik dimenzióból és egy másik világba „énekel át", oda, ahol halott kedvese lakozik, és ahol egyesülni tud vele, mert ez itt, a földön nem volt lehetséges – Wagner a befejezést megdicsőülésnek nevezte. A koncertváltozat énekessel és énekes nélkül egyaránt előadható, hiszen Izolda szólamát a hangszerek is játsszák, és a romantika szellemében a mondanivaló nem sérül, sőt szöveg nélkül kevésbé konkrét, így több asszociációt enged meg a hallgatónak. A harmadik felvonás bevezetője a halál küszöbén álló, de a szerelem beteljesülésében még reménykedő Trisztán portréja, lelkiállapotának zenei megjelenítése.